

Ei osallistumista vaan vaikuttamista! Asukasaktiivit paikallisina toimijoina ja asuinympäristön kehittäjinä

Tiina Rättilä ja Jarmo Rinne

Johdanto

Kansalaisten suhdetta julkiseen valtaan ja poliittiseen päätöksentekoon on ollut tapana tarkastella pääasiassa osallistumisen ja osallisuuden käsitteillä. Keskustelu kansalaisosallistumisen merkityksestä ja laajemmin osallistuvan demokratian mallista nousi politiikkatieteissä esiin jo 1960–1970-luvulla, jolloin vasemmistolaisesti orientoituneet uudet yhteiskunnalliset liikkeet ryhtyivät haastamaan elitistiseksi kritisoimaansa liberaalia länsimaista demokratiaa ja vaatimaan kansalaisille laajempia yhteiskunnallisen osallistumisen mahdollisuuksia. (Ks. esim. Konttinen 1999; Melucci 1989; Offe 1985.)

Osallistumiseen liittyvä tematiikka on sen jälkeen pysynyt jatkuvasti agendalla, kun poliitikot ja tutkijat ovat keskustelleet edustuksellisen demokratian kriisiytymisestä ja lainsäädäntöä on samalla muutettu kansalaisia 'osallistamaan' suuntaan. Uusien osallistumiskanavien syntyminen, eritoten digitaalisen tieto- ja viestintätekniikan nopean kehityksen myötä, on vauhdittanut siirtymistä yksilölähtöiseen some-kulttuuriin, mikä on muuttanut politiikan tekemistä, seuraamista ja siihen osallistumista. Nykyisin ollaan laajasti sitä mieltä, että poliittisen osallistumisen perinteet ovat murtumassa, puolueet ovat suurten muutosten edessä, ja kansalaiset – valtiokansalaisina, kuntalaisina, asukkaina, asiakkaina, kuluttajina, yksilöinä ja liikehtijöinä – ovat ainakin länsimaisissa demokratioissa marssineet tukevasti politiikan näyttämölle, eikä heitä voi sieltä enää sivuuttaa (ks. myös Mäenpää ym. tässä teoksessa). Liikehtimisellä viittaamme myöhäismodernille poliittiselle toiminnalle ominaiseen

tapaan välttää pitkäaikaisia kollektiivisia sitoutumisia. Toimijoina liikehtijät suosivat lyhytaikaisia, projektimaisia prosesseja ja tapahtumia sekä performatiivisia toimintamuotoja. (Borg ym. 2015; della Porta 2013; Hey 2007; Keane 2009; Rosanvallon 2008; Tormey 2015.)

Lähemme tässä artikkelissa liikkeelle käsiteteoretisoinnille ominaisesta ajatuksesta, jonka mukaan käsitteet ja teoriat ovat osa maailmaa tietystä näkökulmasta tulkitsevia ja sitä rakentavia diskursseja, ja siinä mielessä ne ovat omalla tavallaan aina myös poliittisia rakennelmia (Foucault 1982; Jokinen ym. 2016). Yhteiskunnallista todellisuutta kuvaavat käsitteet ovat niin ikään aika- ja paikkasidonnaisia. Ympäröivän maailman muuttuessa käy säännöllisesti myös niin, että jotkut tietyn aikakauden käsitteet ja niihin sisältyvät ajatustavat menettävät myöhemmin merkityksensä (Näsström 2011). Jäsennämme artikkelissa puhetta ja ajattelua osallistumisesta diskurssin käsitteen kautta ja väitämme, että osallistumisen ympärille rakentuneelle diskurssille on käymässä juuri näin, jolloin myös sen sisältämät käsitteet eivät enää kykene pätevästi kuvaamaan ja tulkitsemaan kansalaisten ja poliittisten yhteisöjen suhteiden dynamiikkaa. Tietyt kysymykset ovat poliittista yhteisöä ja kansalaisuutta tarkasteltaessa toki perustaltaan ikuisia (ks. Bäcklund ym. 2002), mutta koska kieli, merkitykset ja käytännöt muuttuvat, myös tutkimuksen käsitteistöä on aika ajoin pohdittava kriittisesti uudelleen ja tarvittaessa päivitettävä (Rättilä & Rinne 2016b).

Tarkastelemme artikkelissa viime vuosina näkyvästi esiin noussutta paikallista asukasaktivismia ilmiönä, jonka näemme kiinnostavalla tavalla haastavan osallistumisdiskurssin oletukset ja käsitteet. Viittaamme asukasaktiivisilla kuntalaisten pyrkimykseen vaikuttaa oman asuin- ja lähiympäristönsä oloihin (englanniksi esim. neighborhood-focused activism tai do-it-yourself urbanism; ks. Gilster 2013; Fabian & Samson 2015). Argumentaatiomme pohjautuu haastatteluaineistoon, joka on kerätty asukasliikkeistä eri puolilla Suomea vuoden 2015 aikana. Analysoimme aineistosta erityisesti asukasaktiivien käsityksiä omasta toimijuudestaan. Kysymme, mihin paikkaan ja yhteisöön aktiivit identifioituvat, miten he kuvaavat omaa toimintaansa, ja mitä he ajattelevat suhteestaan nykyiseen kuntademokratiaan. Osallistumista ja asukasaktivismia luotaava teoreettinen pohdintamme nojaa erityisesti politi-

kan tutkimuksen tieteenalan lähtökohtiin ja käsitteisiin, mutta sen rinnalla hyödynnämme myös muuta yhteiskuntatieteellistä ja -teoreettista tutkimuskirjallisuutta.

Osallistumisdiskurssin esteettinen politiikka

2000-luvun alussa julkaistu *Osalliset ja osaajat* (2002) asettautui pohtimaan osallistumisen ja osallisuuden kysymyksiä tilanteessa, jossa yhtäältä perinteiset poliittisen osallistumisen muodot olivat murroksessa ja toisaalta julkinen valta oli kehittämässä kansalaisia aktivoimaan pyrkiviä hankkeita ja osallistavaa lainsäädäntöä. Erityisesti vuonna 2000 voimaan tullut maankäyttö- ja rakennuslaki toimi niin uusien osallistumiskokeilujen kuin tutkimushankkeidenkin innoittajana. *Osalliset ja osaajat* -teoksen tavoitteena oli kartoittaa eri tieteenalojen käsityksiä osallisuuden tilasta ja haasteista. Monet kirjoittajista olivat kiinnostuneita etenkin kaupunkisuunnittelun muuttuvista käytännöistä, mutta teoksessa keskusteltiin myös yleisemmällä tasolla kansalaisyhteiskunnan muutoksista. (Esim. Bäcklund 2002; Haila 2002; Häkli 2002; Ketunen 2002; Koskiahio 2002.)

Tulkitsemme *Osalliset ja osaajat* -teoksen kuuluvan moniäänisyydestään huolimatta 1990-luvun puolivälistä asti Suomessa vahvasti vaikuttaneeseen osallistumisdiskurssiin, jonka tuottamiseen ovat osallistuneet niin julkishallinnon toimijat, poliitikot ja media kuin eri alojen tutkijatkin (tästä keskustelevat esim. Bäcklund & Kallio 2012; Lappalainen 2013; Keränen 2008). Diskursseja ja niiden valtaa on mahdollista arvioida esteettisen politiikan näkökulmasta. Usein estetiikasta ja politiikasta puhuttaessa oletetaan, että estetiikka on jotakin, joka kuoruttaa ja piilottaa politiikan realiteetit ja jolla houkuteltaan ja jopa manipuloidaan äänestäjiä ja kansalaisia uskomaan jokin tietty ideologia tai tulkinta maailmasta (ks. Lattunen 2007). Vaikka tämä tapa lähestyä politiikan estetiikkaa ei olekaan suoranaisesti väärä, se on kuitenkin liian kapea. Ranskalainen filosofi ja taiteen tutkija Jacques Rancière (2006) ymmärtää politiikan estetiikan yhteiskunnallisen todellisuuden, sen rakenteiden, toimijoiden ja käytäntöjen rajojen hahmottamisena. Poliitikassa on hänen mukaansa kyse ennen kaikkea siitä, minkä vallitsevassa yhteiskunnassa sallitaan tulevan julkisesti näkyväksi ja tunnustetuksi, ja mikä tai ketkä sulje-

taan julkisen huomion ulkopuolelle ja siten syrjäytetään yhteiskunnan hyväksymästä toimijuudesta (Rancièrè 1999; 2006). Rancièren esittämästä näkökulmasta myös diskurssit voidaan ymmärtää näkyvän ja näkymättömän välisenä esteettis-poliittisena kamppailuna. Hallitsevien diskurssien valta ei koskaan ole täydellinen, mutta ne kuitenkin määrittelevät, millaista näkyvyyttä yhteiskunnassa kulloinkin pidetään oikeana ja hyväksyttävänä.

Rancièren esteettisen politiikan avulla voidaan purkaa ja tehdä näkyväksi myös sitä, millaista maailmaa osallistumiskurssi tuottaa. Ensinnäkin osallistuminen ymmärretään jonakin, joka on hyvää ja kannatettavaa ja jota ei ole järkein perustein mahdollista tai ainakaan suotavaa kyseenalaistaa. Osallistumisen ja sen varaan rakentuvien mallien kuten deliberatiivisen demokratian ympärille on luotu ikään kuin normatiivinen aura, joka säteilee kauniita asioita, sivistynyttä kansalaisuutta ja vallan kumartumista järjen äänen edessä (ks. Stenvall 2013). Osallistumiskurssi vetoaa esteettiseen tajuamme hyvästä yhteiskunnasta ja kansalaisuudesta, ja siihen 'osallistumisesta' on itsessään muodostunut legitiimin puhujan kvaliteetti. Se joka uskaltaa kyseenalaistaa osallistumisen merkityksen ja järjen, riskeeraa samalla oman uskottavuutensa poliittisena toimijana (tai jopa tutkijana). (Ks. Rättilä 1999; vrt. myös Kallio & Häkli tässä teoksessa.)

Toiseksi etenkin julkishallinnossa omaksutun osallistumiskurssin sisällä on ollut tapana ajatella, että kun kansalaisille tarjotaan lisää osallistumismahdollisuuksia, nämä myös automaattisesti tarttuvat niihin (ks. myös Tuurnas & Haveri tässä teoksessa). Onhan osallistuminen jotakin hyvää ja kansalaisuuteen luontaisesti kuuluvaa, jota kaikkien järkevien ihmisten voidaan lähtökohtaisesti olettaa haluavan. Ja jos eivät halua, heissä täytyy olla jotakin vikaa. Kansalaiset saattavat esimerkiksi olla liian epäkypsiä ja tietämättömiä ymmärtääkseen omaa hyvänsä, jolloin heitä pitää siihen erityisesti kasvattaa. (Ks. Keränen 2008; Rättilä 1999; Setälä 2003.) Kolmantena osallistumiskurssin tyypillisiin oletuksiin kuuluu vuorovaikutuksen arvostaminen. Osallistumisen ohella myös vuorovaikutuksen idea on kaunis ja vaikeasti kumottavissa. Kuka voisi hyvin perustein vastustaa eri osapuolia kunnioittavaa ja kuuntelevaa vuorovaikuttamista?

Näin osallistumisdiskurssi viime kädessä häivyttää näkyvistä erimielisyydet, vaihtoehdot ja valtasuhteet – siis politiikan – jolloin demokratiasta ja kansalaisten osallistumisesta piirtyy esiin hämyinen kuva, josta on vaikeaa erottaa, mitä käytännössä tapahtuu, kenen aloitteesta, millaisella prosessilla ja millaisin vaikutuksin. Elämismaailmassa valtamekanismeja ei kuitenkaan koskaan päästä karkuun. Tämä saattaa selittää, miksi kansalaiset, kuntalaiset ja asukkaat eivät ole missään vaiheessa ottaneet osallistumisdiskurssia laajasti omakseen (esim. Häyhtiö 2010; Rättilä 2001; Tormey 2015).

Toisaalta jotkut teoreetikot ovat korostaneet, että konsensuksen tavoittelun asemesta demokraattinen osallistuminen voi myös olla kiistelevää moniarvoisuutta. Etenkin Chantal Mouffen (2000) tunnetuksi tekemässä agonistisessa demokratiateoriassa kiistelevä moniarvoisuus ja -äänisyys on demokratian keskeinen lähtökohta ja periaate. Se tunnistaa ja tunnustaa, että konsensuksen saavuttamisella on rajansa, ja osa erimielisyyksistä jää ratkaisemattomiksi, koska tulkinnat ongelman syistä ja ratkaisukeinoista nousevat erilaisista intresseistä ja merkitysjärjestelmistä (Mouffe 2000; ks. myös Bäcklund & Mäntyselä 2010). Agonistisessa mallissa poliittisuutta ei silti nähdä vihamielisenä antagonismina, vaan ennemminkin vihamielisten asenteiden kesyttämisenä. Ongelmia ruotiessaan osapuolet voivat olla eri mieltä monistakin asioista, sillä avoin erimielisyys paitsi asemoi keskustelijoita, tuo myös esiin osapuolten keskinäiset valtasuhteet. Agonistiseen demokratiaan kuuluu niin ikään kamppailu siitä, miten demokratia ymmärretään, ja keitä ja millaista tietoa päätöksenteossa halutaan kuunnella. Näin agonismi haastaa yhtä hyvin perinteisen edustuksellisen demokratian kuin sitä täydentämään kehitellyt deliberatiiviset osallistamiskanavat ja sopii hyvin tässä artikkelissa tarkastellun monimuotoisen, paikallisen asukasaktiivisuuden teoreettiseen jäsentämiseen.

Siinä missä osallistumisdiskurssin esteettinen politiikka perustuu näkemykselle olemassa olevaan järjestelmään ja sen normeihin mukautuvasta deliberatiivisesta kansalaisuudesta, agonistisen mallin esteettisyys perustuu erilaisuuksien ja vaihtoehtoisen asiantilojen esille tuomiseen. Kansalaisliikkeet haastavat ajoittain vallitsevan poliittisen järjestelmän ja eliitit suoraan harjoittamalla julkista 'performatiivista häirintää' (esimerkiksi mielenosoituksia, julkisten tilojen valtauksia ja some-kampanjointia; ks. Rinne 2011; Rättilä 2012),

mutta suomalaiselle asukasaktivismille on ominaista ennen kaikkea itse toteutettujen projektien ja sitä kautta oman autonomian näkyväksi tekeminen ilman, että siihen liittyy performatiivisia protesteja ja politiikan tutkijoiden niihin usein liittämää 'systeeminvastaisuutta' (ks. myös Pyyry ym.; Mäenpää ym. tässä teoksessa).

Analyysi: Asukasaktiivit vaikuttavina toimijoina

Artikkeli pohjautuu laajempaan tutkimukseen, jossa selvitettiin paikallisten asukasaktiivien kokemuksia vaikuttamisesta ja käsityksiä toimintansa edustuksellisuudesta (Rättilä & Rinne 2016a; 2016b). Tutkimuksen aluksi kerättiin media-aineistoa siitä, millaista asukasaktivismia suomalaisissa kunnissa on käynnissä, sekä kontaktoitiin muita tutkijoita ja aktivistiverkostoja. Taus-taselvityksen perusteella tarkempaan analyysiin valittiin eri puolilta Suomea yhteensä kolmetoista kooltaan, toimintamuodoiltaan ja tavoitteiltaan erilaista asukasyhdistystä ja -liikettä, jotka tuovat monipuolisesti esiin tämän päivän asukasaktivismien teemoja ja toiminnan muotoja. Liikkeiden aktiiveja haastateltiin helmi-kesäkuun välillä 2015. Haastateltavia oli yhteensä 23, joista naisia oli 11 ja miehiä 12. Kaikki haastattelut videoitiin, äänitettiin ja litteroitiin. (Tarkemmin tutkimuksen metodologiasta Rättilä & Rinne 2016a.)

Tätä artikkelia varten haastattelumateriaalista analysoitiin kysymykset, joissa tiedusteltiin: millaista on elää ja asua paikkakunnalla ja alueella, jolla asukasaktiivit toimivat; mitä asuinpaikka heille merkitsee; millaista aktivismitaustaa haastateltavilla on; ja mihin aktiivien edustama liike toiminnallaan pyrkii. Vastauksista eriteltiin merkityksiä, joista muodostettiin viisi yleisempää luokkaa: identifioituminen paikkaan, yhteisöllisyys ja yhdessä tekeminen, toimintatavat, oman toiminnan kuvaaminen sekä suhtautuminen kuntademokratiaan. Kuntademokratiaa koskevan luokan analyysissa hyödynnettiin aiemmassa tutkimuksessa tehtyjä havaintoja (ks. Rättilä & Rinne 2016a; 2016b).

Haastatteluista nousee esiin useita asukasaktiivien yhteisesti jakamia merkityksiä, joiden kautta voidaan lähestyä kysymystä siitä, miten aktiivit kuvaavat ja ymmärtävät oman toimijuutensa, ja millaisen vaihtoehdon asukasaktivismi luo osallistumisdiskurssin tuottamalle esteettiselle politiikalle.

Identifioituminen paikkaan

Haastateltavat toivat systemaattisesti esiin vahvan identifioitumisen asuinalueeseensa, tai joissakin tapauksissa siihen alueeseen, jonka he kokivat kotipaikakseen, vaikka sitä ei haastatteluissa erityisesti kysytty. Aktiiveille on vuosien mittaan kehittynyt syvä kiintymys omaan ympäristöönsä ja yhteisöönsä, josta he selvästi tuntevat ylpeyttä ja haluavat näyttää, että 'täällä osataan'.

Mä pidän itseäni xx:läisenä lähtökohtasestikin ja – – tää on niinku mun alue. (asukasaktiivi, nainen, Etelä-Suomi)

On haluttu tavallaan osoittaa, että vitsit me näytetään, että me ollaan niinku paras alue xx:ssä. (asukasaktiivi, nainen Etelä-Suomi)

Se on niinku sitä mun mun omaa minuuttani niin paljon – –. (asukasaktiivi, mies, Länsi-Suomi)

Asukasaktiivien kokemus itselleen merkityksellisestä paikasta voi olla jopa intiimi ja hankalasti sanoin kuvattavissa:

Ihminen kuuluu herkin tavoin johonkin tiettyyn paikkaan – –. Jokivarren ihmisillä saattaa olla erittäin intiimejä suhteita sen joen kanssa ja herkkyys, jolla tavalla he käsittelevät ja ajattelevat sen joen kohtaloa, menneitä ja tulevaa, ja ryhmittyvät sitten puolustamaan sitä jokea. (asukasaktiivi, mies, Itä-Suomi)

Syvästi koettu henkilökohtainen sidos paikkaan selittää pitkälle, miksi aktiivit ovat niin motivoituneita toimimaan sen puolesta (vrt. Pyyry ym. tässä teoksessa). Sama havainto on tehty muissakin viimeaikaisissa tutkimuksissa paikan ja politiikan suhteista. Paikan merkitys yksilöiden poliittiselle identifikaatiolle on kasvanut samalla, kun perinteiset sosiaaliset verkostot ja kollektiivit ovat murentuneet. Myös Pia Bäcklund, Jouni Häkli ja Harry Schulman (2002) toteavat, että mahdollisuus vaikuttaa suunnitteluun ja omaan elinympäristöön voi olla merkittävä edellytys paikallisen identiteetin vahvistumiselle. ”*Jälkimmäinen voi puolestaan olla sosiaalisilta vaikutuksiltaan syvälle käyvä. Se voi olla osa kaupungin rakentumista vahvana poliittisena yhteisönä*” (mt., 13).

Haastatteluissa käsitykset siitä, mikä omassa asuin- tai kotipaikassa on tärkeää, vaihtelivat jonkin verran sen mukaan, toimiko asukasliike kaupungissa vai maaseutuympäristössä. Kaupungeissa aktiivit pitävät tärkeinä ympäristön viihtyisyyttä ja toiminnallista monipuolisuutta, erilaisia ihmisiä, tapahtumia

ja yleistä 'pöhinää'. Maaseutuympäristössä korostetaan puolestaan luonnonläheisyyttä sekä luonnonympäristön säilyttämistä, puhtautta ja turvallisuutta. Yhteistä kaupunki- ja maaseutuympäristössä toimiville asukasliikkeille on sen sijaan kylämäisen yhteisöllisyyden arvostaminen.

Yhteisöllisyys ja yhdessä tekeminen

Asukasaktivismiin liittyy olennaisesti yhteisöllisyyden korostus ja yhdessä tekemisen eetos. Ilman hyväksyvää lähiyhteisöä aktiivien toiminta saattaa kuihtua nopeastikin. Aktiivien puheissa vilisee kertomuksia yhdessä aloitetuista projekteista, kokoontumisista, tapahtumista, tempauksista ja yhteisöllisestä hauskanpidosta. Asumisen viihtyisyyden ja turvallisuuden kannalta tärkeäksi koetaan jo se, että naapurit oppivat tuntemaan toisensa. Useissa haastatteluissa nousi esiin myös erilaisten ihmisten ja kulttuurisen moninaisuuden arvostus.

Me ollaan sen tyyppisiä ihmisiä et me nautitaan siitä [yhdessä tekemisestä]. – – me tunnetaan niin laaja yhteisö tässä, et se vaikuttaa koko siihen omaan kokemuksiini hyvin vahvasti – –. (asukasaktiivi, nainen, Etelä-Suomi)

Joo ehdottomasti, et täähän siinä on sellanen perusarvo siin meidän toiminnassa, et me uskotaan siihen, että tarvitaan kansalaisyhteiskuntaa vahvistavia tällöisiä areenoita, jossa voi lähiyhteisön jäsenet tavata toisiaan ja kokoontua. (asukasaktiivi, mies, Länsi-Suomi)

Aktiivien puheissa tulee esiin toiminnan ymmärtäminen dynaamisena prosessina, jossa yhdessä tekeminen ikään kuin sivutuotteenaan saa aikaan mehenkisyttä. Yhteisöllisyyden ja sosiaalisen pääoman onkin todettu monissa tutkimuksissa parantavan ihmisten kykyä toimia keskenään, edistävän yhteisön toimintamahdollisuuksia sekä vahvistavan yhteisön jäsenten keskinäistä solidaarisuutta ja luottamusta (esim. Diani 2015). Haastatteluaineistossa paikallisen yhteisöllisyyden merkitys tuli selvästi esiin asukasaktiivien ylpeytenä siitä, mitä he olivat omalla toimimisellaan saaneet aikaan. Esimerkiksi Hyvä kasvaa Järvenpäässä -liikkeen aktiivit kertovat, miten kaupunginjohtajaa myöten on tultu kiittelemään liikkeen tekemää työtä kaupungin hyväksi. Jyväskylän Huhtasuolla puolestaan asukasyhdistyksen rakentamasta laavusta on tullut lähion asukkaiden yhteinen virkistyspaikka, jonne päiväkotilapset ja koululuokat tekevät luontoretkeä ja jossa kokoonnutaan säännöllisesti yhtei-

siin virkistystapahtumiin. Helsingin Roihuvuoressa järjestettävät jokavuotiset Hanami-juhlat ovat jopa kansallisen mediakynnyksen ylittävä tapahtuma, joka kerää alueella sijaitsevan Kirsikkapuiston täyteen niin lähiseudun asukkaita kuin vieraitakin. Esimerkit kuvaavat, miten paikallisesti toimiminen edistää asukkaiden tunnetta kuulumisesta yhteisöön ja vahvistaa sosiaalista kanssakäymistä sen jäsenten kesken.

Omatoimisen ja spontaanin paikallisen asukasaktiivisuuden kasvun myötä agonistisen demokratian peräänkuuluttama moniäänisyys ja moniarvoisuus sekä institutionaalista demokratiaa haastavat näkemykset ovat muuttumassa yhä merkityksellisemmiksi tekijöiksi kansalaisten ja asukkaiden poliittista toimintaa ja toimijuutta selitettäessä.

Toimintatavat

Asukasaktiivien keinot asuinalueensa ongelmien ratkaisemiseksi ovat moninaisia. Aktiivit tuovat huolensa esiin julkisuudessa ja saattavat myös ottaa yhteyttä paikallisiin päättäjiin, mutta sen sijaan, että odottaisivat, että joku 'tulee ylhäältä ja ratkaisee heidän ongelmansa', aktiivit tarttuvat toimeen itse (ks. myös Mäenpää ym. tässä teoksessa). Asukasaktiivit kokevatkin olevansa aluettaan koskevien huolenaiheiden paikantamisessa ja ratkaisujen etsimisessä itse parhaita asiantuntijoita.

Asukasliikkeiden toimintavoissa on monia piirteitä, jotka ovat ominaisia jälkimoderneille yhteiskunnallisille liikkeille ja liikehdinnöille (ks. Rinne 2011; Rättilä 2014). Ensinnäkin liikkeet suosivat toimintamuotoja, joihin on helppo tulla mukaan. Haastatteluista käy hyvin ilmi, että aktiiveja motivoi nimenomaan asioiden konkreettinen aikaansaaminen. Itseorganisoituvaa toimintaa pidetään antoisana ja mielekkäänä verrattuna esimerkiksi perinteiseen yhdistys- ja järjestötoimintaan, joka koetaan rutinoituneeksi ja jäykäksi, tai verrattuna toimintaan edustuksellisen järjestelmän kautta, jonka aktiivit näkevät enimmäkseen turhaksi ja epävaikuttavaksi. Esimerkiksi kunnanvaltuustossa istumista kuvattiin ”tyhjän puhumiseksi”, kun taas paikallinen vaikuttaminen antaa ”*paljon suuremman tyydytyksen, koska siinä oikeasti ja konkreettisesti näkee jäljen*” (asukasaktiivi, mies, Etelä-Suomi).

Jos on ite tehny, joita muut huomaa, niin silläkin on jo merkitystä – –. (asukasaktiivi, nainen, Etelä-Suomi)

Joku on maininnuki x:n mallin sillä tavalla, että hyvin laajalla mandaatilla on lähdetty siitä, että kylä itse tekee. Ja me voidaan tehdä, ja osoittamalla et me voidaan tehdä, se maailma muuttuu. (asukasaktiivi, mies, Itä-Suomi)

'Osallistuminen' tässä mielessä eroaa siitä, miten osallistuminen on perinteisesti politiikan tutkimuksen tieteenalalla ymmärretty. Asukasaktiivit ovat aloitteellisia subjekteja ja määrittelevät itse omat tavoitteensa ja keinonsa. Tässä asukasaktivismi eroaa selvästi perinteisestä poliittisesta kulttuurista toimintatapoineen. Yleisen 'maailman parantamisen' sijaan asukkaat keskittyvät asioihin, joihin he kokevat voivansa itse suoraan vaikuttaa. Joissakin haastatteluissa paikallisesti sitoutunut aktivismi esitettiin tietoisena vastatrendinä globalisaatiolle ja kauaksi karkaavalle universalismille.

Niin tota se on nimenomaan paikallista, eli – – en niinku vois kuvitella toimivani vaan niin kun... jonkun yleisen universaalin luonnon tai universaalin maapallon vuoksi, vaan niin kun et et, jos mulla ei olis mitään henkilökohtasta subdeta ja kokemusta mistään luonnosta ympärillä ja lähellä – – niin mun olis aika vaikee toimia. (asukasaktiivi, mies, Etelä-Suomi)

[Tämä] tapaus on rohkaissut paikallisia – – ajattelemaan ja – – sanoon ääneen sen, että nämä on meidän järviä ja jokia, siitä lähdetään eikä ne kuulu valtiolle tai avi:lle tai ely:lle tai jollekin abstraktille – –. Meillä on vastuu, ja meil on myös oikeus – – Aina pitää jonkun murtaa eri puolilla maailmaa tuuralla se lasikatto, ja sit se alkaa se keskustelu etenemään. (asukasaktiivi, mies, Itä-Suomi)

Kolmanneksi haastatteluista nousi usein esiin aktiivien tietoinen pyrkimys rakentaa toiminnalleen positiivista imagoa. Suureksi osaksi haastatellut 'vastustavat vastustamista' ja ryhtyvät siihen vain, jos kunta, valtio tai yritys esittää heidän mukaansa ympäristön ja terveyden kannalta uhkaavia hankkeita. Asukasliikkeet ja -aktiivit näkevät positiivisen imagon kiinnostavalla tavalla strategisena valintana. Välttämällä nimbyilyä ja osoittamalla kykyään tuottaa julkisen vallan suunnitelmille positiivisia vaihtoehtoja, aktiivit kokevat saavansa hankkeensa paremmin esiin ja julkisesti hyväksytyksi.

Ettei se oo pelkästään aina niinku vastustamista – –. Siin on niinku myönteisiä asioita – – Positiivisuus aina tuottaa – – myös kaupungin suuntaan toisenlaisen vaikutelman – –. (asukasaktiivi, nainen, Etelä-Suomi)

Oman toiminnan kuvaaminen

Tämän artikkelin näkökulmasta on erityisen kiinnostavaa havaita, että asukasaktiivit eivät haastatteluissa käyttäneet juuri lainkaan osallistumisen ja osallisuuden käsitteitä. Koko aineistossa termit nousivat esiin vain joitakin kertoja, etenkin yhteyksissä, joissa haastateltava oli 'osallistunut' kunnan tai jonkun hankkeen järjestämään prosessiin. Sen sijaan aktiivit kuvasivat toimintaansa omaehtoisena tekemisenä, projekteina, tempauksina, tapahtumina ja varsinkin vaikuttamisena. Vaikuttamisen käsite on aineistossa niin merkittävä, että asukasaktiiveja voidaan luonnehtia, ei niinkään osallistujiksi vaan vaikuttaviksi toimijoiksi (vrt. Staffans 2004, joka puhuu vastaavassa merkityksessä vaikuttamaan pyrkivistä asukkaista 'arjen asianajajina'). Haastattelujen perusteella aktiivit tuntuvat viittaavan vaikuttamisella ennen kaikkea välittömään tekemiseen ja toimintaan oman alueen ja yhteisön hyväksi (ks. myös Pyyry ym.; Mäenpää ym. tässä teoksessa). Näin vaikuttaminen merkitsee aktiiveille enemmän kykyä tuunata omaa asuinalueetta viihtyisämmäksi kuin vaikkapa välillistä vaikuttamista virkamiehiin ja poliittiseen päätöksentekoon, vaikka sitäkin toki tehdään.

Kyllä mä nään sen, et se ei ehkä, suurin merkitys on siihen, et sä voit vaikuttaa siihen minkälainen sun elinympäristösi on. Sä voit vaikuttaa omaan hyvinvointiisi sil omalla alueella, sä voit vaikuttaa sen oman sosiaalisen kontekstin niinku tavallaan rakenteeseen – –. (asukasaktiivi, nainen, Etelä-Suomi)

Asukasaktiivien toimija-identiteetin hahmottamiseksi kysyttiin myös, saako haastateltavaa kutsua aktiiviksi tai aktivistiksi. Useimmat haastatelluista olivat välittömästi valmiita identifioitumaan aktivisteiksi ('se on kunnian nimi').

Mä oon ainaki mielelläni aktivisti, joka niinku vähän uskaltaa rikkoa rajoja. Aktiivin voi ajatella, että se on ehkä enemmän laatikon sisällä... toimija. (asukasaktiivi, nainen, Pohjois-Suomi)

Haastatteluissa esitettiin myös aktivismi- ja aktivisti-termien käyttöön liittyvää kritiikkiä. Eräiden haastateltavien mukaan aktivistin leima vahvistaa

kahtiajakoa puolesta ja vastaan, kun keskustelun pitäisi olla itsessään vapaata ilman toimijoiden leimaamista siihen tai tähän leiriin:

Kansalaisyhteiskunta on tavallaan siivottu tämmöseen nurkkaan, okei he saavat siellä räksyttää, ja heitä voidaan kutsua aktivisteiksi – kunhan samaan aikaan tämä – – rakenne etenee syvemmälle ja laajemmalle sitten eri sektoreilla. (asukasaktiivi, mies, Itä-Suomi)

Kuvatessaan toimintaansa aktiivit pitivät erityisen tärkeänä, että he saavat itse määritellä sen säännöt ja toimintatavat (vrt. Tuurnas & Haveri; Kuusimäki tässä teoksessa). Aktiivit haluavat välttää hierarkioita ja pitää toimintansa mahdollisimman yksinkertaisena ja joustavana. Toimintaa määrittelee paljon se, ketkä ovat valmiita tulemaan siihen mukaan, ja miten he haluavat projektinsa toteuttaa. Haastateltavat korostivat, että heillä ei ole yhtä, jonkun ylhäältä sanelemaa, toimintamallia, vaan toiminta on aina tekijöidensä näköistä, ja vain sellaiseen toimintaan ryhdytään, jolle riittää tekijöitä.

Yks tärkeä peruste on se että me – – tehdään vaan niitä asioita joita me koetaan tärkeiksi. – – ei mitään puoliväkisin, vaan semmonen semmonen asia ja parantaminen ja – – muuttaminen, joka me koetaan niin tärkeeks, et me halutaan tehdä innolla sitä ja testataan, niin et siihen löytyy ihmisiä riittävästi, jotta tuntuu siltä, et se saadaan tehdyksikin. (asukasaktiivi, nainen, Etelä-Suomi)

Subtautuminen kuntademokratiaan

Asukasaktiivit näkevät asukkaiden ja kunnan välit nykyisellään etäisiksi ja vaikuttamisen päätöksentekoon vaikeaksi (vrt. Jäntti ym. tässä teoksessa). Toisaalta haastatteluissa kysymys siitä, kokevatko he saaneensa äänensä kuuluviin kunnassa, aiheutti monille päänvaivaa. Aktiivit eivät välttämättä tiedä, onko heidän toiminnallaan ollut vaikutusta. Eräs haastateltava kiteyttää aktiivien tuntemuksen todetessaan, että

”mun on vaikeaa sanoa, mikä yleensäkin vaikuttaa, ja me ollaan tästä keskusteltu kavereitten kanssa hyvin monia kertoja ja ja tota ei tiedetä – –” (asukasaktiivi, nainen, Pohjois-Suomi).

Monet haastateltavat kokevat niin ikään, että virkamiehillä ja valtuutetuilla on tapana kävellä asukkaiden yli valmistelussa ja päätöksenteossa. Tämä hämmästyttää aktiiveja, koska heillä on oman käsityksensä mukaan runsaasti koke-

mustietoa alueensa asioista, jota he toivoisivat kunnan hyödyntävän nykyistä paremmin (tästä keskusteltiin myös Osalliset ja osajat -teoksessa, ks. esim. Koskiahon 2002 ja Lapintien 2002 artikkelit). Yleinen tuntemus on, että kunta hoitaa lakisääteisen kuulemisvelvoitteensa, mutta ei aidosti kuuntele asukkaita eikä ota agendalle niitä asioita, joita asukkaat itse pitäisivät tärkeinä. Päätöksillä on taipumus ilmaantua 'jostakin ylhäältä'.

Se on kuitenkin järjestetty niin että, et joku se kuka päättää, et missä asioissa asukkaita kuullaan, niin se, se tulee jostakin sellasesta mustasta laatikosta mitä ei välttämättä tiedetä. Et asukkaat ei voi vaikuttaa itse siihen, että nämä ovat ne asiat, joissa juuri nyt – haluamme että meitä kuullaan. Vaan sit ehkä jotkut virkamiehet tai jotku lautakunnat päättää, et nyt, no nyt kuullaan tota – –. (asukasaktiivi, mies, Etelä-Suomi)

Toisaalta kuntaan vaikuttamisen ongelmat ovat johtaneet myös rakentaviin seurauksiin, kun asukasaktiivit ovat päättäneet, että jos kunta ei tee asioille mitään, 'me tehdään itse'. Aktivismiin pontimena on usein ollut tarve reagoida vaikkapa julkisten palveluiden lakkauttamisiin, tai halu tehdä lähiympäristöstä viihtyisämpi.

Monet asiat hoituu sillä kun niitä lähetään – – tekemään, et tuol ylhääl ei oo mitään semmost niinku, ei oo olemassa mitään sellast tahoa joka hoitais meidän puolesta kaikki tällaset, tällaset asiat että aina löytyy jotain parannettavaa. (asukasaktiivi, mies, Etelä-Suomi)

Haastattelujen perusteella vaikuttaa kiinnostavasti siltä, että asukasaktiivien tunne omasta kansalaispätevydestään on korkea (ks. Kestilä-Kekkonen 2013). Vaikka aktiivit kokevat mahdollisuutensa vaikuttaa päätöksentekoon heikoiksi, he uskovat itseorganisoituvan toiminnan mahdollisuuksiin ja kokevat sen mielekkääksi vaihtoehdoksi perinteiselle poliittiselle osallistumiselle kuten äänestämislle tai yhdistys- ja järjestötoiminnalle.

Lopuksi: Asukasaktivismiin esteettinen politiikka

Asukasaktiivit eivät tietenkään itse puhu diskurssien vallasta, mutta haastatelluista käy erinomaisesti ilmi, että aktiivit ovat tietoisia vallitsevan edustukselliseen järjestelmään liittyvästä 'reaalipolitiikasta' ja oman toimintansa eroista siihen nähden. Vaikka vaikuttaminen kuntaan koetaan vaikeaksi, lähiympä-

ristöön vaikuttamiseen uskotaan ja siihen suhtaudutaan innostuneesti, jopa niin että aktiivit ovat valmiita viemään projektejaan eteenpäin siitä huolimatta, mitä niistä kunnan hallinnossa ja päätöksenteossa ajatellaan (vrt. Horelli ym. 2015).

Asukasaktiivit ympäri Suomea kokevat, että kuntapäätäjät ovat menettäneet kosketuksensa ihmisten arkeen. Aktiivien vaihtoehto kuntapolitiikan ja -hallinnon etäännyttämiselle ja byrokratisoitumiselle on tukeutuminen omaan lähiyhteisöön ja sen autonomisuuden edistämiseen. Olemme toisessa yhteydessä luonnehtineet asukasaktivismia 'prefiguratiiviseksi edustamiseksi', viitaten sillä aktivismin pyrkimykseen esittää ja rakentaa vallitsevalle järjestelmälle vaihtoehtoisia, tasa-arvoisia sosiaalisia suhteita ja elämismailman käytäntöjä (Rättilä & Rinne 2016b). Näin toimiessaan asukasaktiivit tekevät tietoisien erojen olemassa olevaan järjestelmään ja luovat omannäköistään, autonomiseen yhteisöllisyyteen ja itseorganisoituvaan toimintaan perustuvaa esteettistä politiikkaa. Tämän tutkimuksen aineiston valossa suomalaista asukasaktivismia ei voida kuitenkaan pitää kansainvälisessä mitassa erityisen radikaalina ilmiönä, eikä se pyri syrjäyttämään edustuksellista demokratiaa. Sen sijaan aktiivit sivuuttavat järjestelmän silloin kun voivat ja kulkevat itse rakentamien käytäntöineen 'omilla demokratiaraiteillaan' (ks. Rättilä & Rinne 2016a, 65–66).

Kaikille diskursseille tyypillinen piirre on, että ne kuvaavat ja selittävät maailmaa itselleen sopivilla käsitteillä. Tästä näkökulmasta emme voi ottaa myöskään osallistumisen kaltaista 'hyvää ja kaunista' käsitettä annettuna ja tarkastella ilman ongelmia vaikkapa sitä, miten kansalaisosallistumisen mahdollisuudet ovat kehittyneet Osalliset ja osaajat -teoksen julkaisemisen jälkeen. On tärkeää tiedostaa, että myös osallistumisesta puhuttaessa olemme tekemisissä diskurssin kanssa, ja osattava kysyä, kuka osallistumisdiskurssin säännöt määrittelee, kenen näkökulmasta, ja millaisin seurauksin (ks. Bäcklund & Kallio 2012).

Myös viime vuosina nopeasti lisääntynyttä paikallista asukasaktivismia voidaan tulkita tästä näkökulmasta, kansalaisten paikallistuneena reaktiona yhteiskunnan ja politiikan muutoksiin. Itse tekemisen mentaliteetti, motivaatio ja kyky eivät tietenkään ole mikään uusi ilmiö, mutta ne ovat viime aikoina selvästi voimistuneet, ja rakenteilla on vahvoja paikallisia yhteisöjä ja sosiaali-

sia verkostoja. Kansalaiset ovatkin laajasti kyseenalaistaneet institutionalisoidut valtarakenteet, poliittiset toimijat, poliittisten prosessien demokraattisuuden, edustuksellisen järjestelmän toimintatavat, tiedolliset auktoriteetit ja suunnittelijoiden vallan, ja käynnistäneet niiden rinnalla omia paikallisia projektejaan ja kamppailujaan.

Koska kaikkiin diskursseihin sisältyy aina valtaa, osallistumiskurssia ei ole syytä pyrkiä korvaamaan jollakin toisella, kuten vaikkapa 'omatoiminen kansalaisuus' -diskurssilla. Ehdotammekin, että uusia trendejä käsitteellis-täessämmä vältämme ainakin ajoittain kysymästä, miten ne edesauttavat tai estävät kansalaisten osallistumista valtakeskusten toimintaan, ja kysymme sen sijaan, miten kansalaiset suhtautuvat ja suhteutuvat erilaisiin poliittisiin yhteisöihin. Esittämällä kysymyksen näin päin, kykenemme edes osittain rikkomään diskurssien vallan määritellä tapamme ajatella ja esittää oletuksia demokratiasta ja kansalaisuudesta.

Lähteet

Haastattelut

- Hietasaaren-Toppilan asukasyhdistys, Hietasaaren palstanviljelijät, Oulu 1.6.2015
Hyvinvointia Huhtasuolle, Huhtasuon asukasyhdistys, Jyväskylä 5.3.2015
Hyvä kasvaa Järvenpäässä -liike, Järvenpää 16.6.2015
Jukajoki-liike, Kontiolahti 8.4.2015
Kemijärven kansalaisraati, Setlementtiliiton Uusi paikallisuus -hanke, Kemijärvi 3.6.2015
Kähärin alakoulun vanhempainyhdistys, Turku 19.3.2015
Lapin kaivosfoorumi ry., Kemi 2.6.2015
Myyrmäki-liike, Vantaa 27.2.2015
Pro Hanhikivi -yhdistys, Pyhäjoki 2.6.2015
Pro Pyhäranta -yhdistys, Pyhäranta 25.6.2015
Roihuvuori-seura, Helsinki 16.6.2015
Tammelan Hattutempun kannatusyhdistys Pro Hattutempu, Tampere 24.3.2015
Tampereen luonnonsuojeluyhdistys, Tampere 19.2.2015

Kirjallisuus

- Borg, Sami & Kestilä-Kekkonen, Elina & Vestinen, Jussi (2015). *Demokratiaindikaattorit 2015*. Oikeusministeriön julkaisu. Selvityksiä ja ohjeita 56/2015.
- Bäcklund, Pia (2002). Miten kuulla asukasta? Kaupunkitila ja osallisuuden haasteet. Teoksessa Pia Bäcklund, Jouni Häkli & Harry Schulman (toim.) *Osalliset ja osajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa*. Helsinki: Gaudeamus, 141–157.
- Bäcklund, Pia & Kanninen, Vesa (2015). Valtaistetut asukkaat. Englannin naapurustosuunnittelu ja asuinalueperustaisten osallistumiskäytäntöjen haasteet. *Alue ja ympäristö* 44:1, 4–16.
- Bäcklund, Pia & Mäntysalo, Raine (2010). Agonism and institutional ambiguity: Ideas on democracy and the role of participation in the development of planning theory and practice – the case of Finland. *Planning Theory* 9:4, 333–350.
- Bäcklund, Pia & Häkli, Jouni & Schulman, Harry (2002). Osallisuuden jäljillä. Teoksessa Pia Bäcklund, Jouni Häkli & Harry Schulman (toim.) *Osalliset ja osajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa*. Helsinki: Gaudeamus, 7–17.
- Bäcklund, Pia & Kallio, Kirsi Pauliina (2012). Poliittinen toimijuus julkishallinnon lapsi- ja nuorisopoliittisessa osallistumisretoriikassa. *Alue ja ympäristö* 41:1, 40–53.
- della Porta, Donatella (2013). *Can Democracy Be Saved? Participation, Deliberation and Social Movements*. Cambridge, UK: Polity Press.
- Diani, Mario (2015). *The Cement of Civil Society. Studying Networks in Localities*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Fabian, Louise & Samson, Kristine (2015). Claiming participation – a comparative analysis of DIY urbanism in Denmark. *Journal of Urbanism*, 2015. <http://dx.doi.org/10.1080/17549175.2015.1056207>.

- Foucault, Michel (1982). *The Archeology of Knowledge and the Discourse on Language*. (Kääntänyt A. M. Sheridan Smith.) New York: Pantheon.
- Gilster, Megan E. (2013). Putting activism in its place: The neighborhood context of participation in participation in neighborhood-focused activism. *Journal of Urban Affairs* 36:1, 33–50.
- Haila, Anne (2002). Suunnittelu ja kaupunkirakentaminen. Teoksessa Pia Bäcklund, Jouni Häkli & Harry Schulman (toim.) *Osalliset ja osajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa*. Helsinki: Gaudeamus, 92–109.
- Hay, Colin (2007). *Why We Hate Politics*. Cambridge, UK: Polity Press.
- Horelli, Liisa & Saad-Sulonen, Joanna & Wallin, Sirkku & Botero, Andrea (2015). When self-organization intersects with urban planning. Two cases from Helsinki. *Planning Practice & Research* 30:3, 286–302.
- Häkli, Jouni (2002). Kansalaisosallistuminen ja kaupunkisuunnittelun tiedonpolitiikka. Teoksessa Pia Bäcklund, Jouni Häkli & Harry Schulman (toim.) *Osalliset ja osajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa*. Helsinki: Gaudeamus, 110–124.
- Häyhtiö, Tapio (2010). *Demokratiaa vai toimintaa? Näkökulmia kansalaislähtöisen verkko-politiikan teoriaan ja käytäntöön*. Acta Electronica Universitatis Tamperensis 977.
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (2016). *Diskurssianalyysi: teorit, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere: Vastapaino.
- Keane, John (2009). *The Life and Death of Democracy*. New York: W.W. Norton.
- Keränen, Marja (2008). Poliittisen osallistumisen epäpoliittisuus. Teoksessa P-E. Korvela & K. Lindroos (toim.) *Auauksia poliittiseen ajatteluun*. SoPhi 109. Helsinki: Minerva, 35–59.
- Kestilä-Kekkonen, Elina (2013). Puoluedemokratian haasteet Euroopassa: Syrjäyttävätkö uudet poliittisen osallistumisen muodot edustuksellisen demokratian? Teoksessa Tuomas Forsberg & Tapio Raunio (toim.) *Politiikan muutos*. Tampere: Vastapaino, 41–75.
- Kettunen, Pekka (2002). Miksi osallistumisesta puhutaan? Osallistumisen kehittäminen suomalaisissa kunnissa. Teoksessa Pia Bäcklund, Jouni Häkli & Harry Schulman (toim.) *Osalliset ja osajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa*. Helsinki: Gaudeamus, 18–36.
- Konttinen, Esa (1999). *Ympäristökansalaisuuden kyläsepat*. SoPhi 32. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Koskiahho, Brita (2002). Onko osallisuus vahvaa demokratiaa? Maankäyttö- ja rakennuslain soveltamisesta. Teoksessa Pia Bäcklund, Jouni Häkli & Harry Schulman (toim.) *Osalliset ja osajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa*. Helsinki: Gaudeamus, 36–57.
- Lapintie, Kimmo (2002). Tarinoita takapihalta Asukkaan ja asiantuntijan kohtaamisesta. Teoksessa Pia Bäcklund, Jouni Häkli & Harry Schulman (toim.) *Osalliset ja osajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa*. Helsinki: Gaudeamus, 158–179.
- Lappalainen, Pertti (2013). Kokemuksen ääniä. *Alue ja ympäristö* 42:1, 89–97.

- Lattunen, Tuija (2007). Esteettinen politiikka. Hallitsemisen taiteenkaltaisuudesta esteettisen tietoisuuden ja todellisuuden politiikkaan. Teoksessa Tapani Kaakurinniemi & Juri Mykkänen (toim.) *Politiikan representaatio*. Valtiotieteellisen yhdistyksen julkaisuja. Helsinki: Yliopistopaino, 275–301.
- Melucci, Alberto (1989). *Nomads of the Present: Social Movements and Individual Needs in Contemporary Society*. Toim. J. Keane & P. Mier. Philadelphia: Temple University Press.
- Mouffe, Chantal (2000). *The Democratic Paradox*. London: Verso.
- Näsström, Sofia (2011). Where is the representative turn going? *European Journal of Political Theory* 10, 501–510.
- Offe, Klaus (1985). New social movements: challenging the boundaries of institutional politics. *Social Research* 52:4, 812–868.
- Rancière, Jacques (1999). *Disagreement: Politics and Philosophy*. (Kääntänyt J. Rose, alkuper. 1995.)
- Rancière, Jacques (2006). *The Politics of Aesthetics: the Distribution of the Sensible*. (Kääntänyt G. Rockhill.) Jälkisanat S. Žižek. London: Continuum.
- Rinne, Jarmo (2011). *Henkilökohtaistuva poliittisesti toimiminen: Tutkimusmatkoja refleksiiviseen kansalaistoimintaan*. Acta Universitatis Tamperensis. Tampere: Tampere University Press.
- Rosanvallon, Pierre (2008). *Counter-Democracy: Politics in the Age of Distrust*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Rättilä, Tiina (1999). Kaksi näkökulmaa poliittiseen osallistumiseen: Performatiivinen politiikka rationaalisen tyylin haastajana. Teoksessa Pertti Lappalainen (toim.) *Tyylikästä kansalaisaktiivisuutta*. Tampereen yliopiston politiikan tutkimuksen laitoksen julkaisuja 11/1999, 48–64.
- Rättilä, Tiina (2001). Kansalaistuva politiikka? Huomioita kuntalaisaktiivisuudesta poliittisena toimijuutena. *Politiikka* 43:3, 190–207.
- Rättilä, Tiina (2012). *In Your Face! Analysing Public Political Performance as Communication*. Acta Universitatis Tamperensis. Tampere: Tampere University Press.
- Rättilä, Tiina (2014). Poliitiikan valtausoperaatio. Occupy Wall Street -liike politiikan muutosvoimana. Teoksessa R. Mickelsson (toim.) *Poliittinen vaikuttaminen tulevaisuudessa*. eKirja. Turku: Tulevaisuudentutkimuksen verkostoakatemia & Turun yliopiston politiikan tutkimuksen laitos, 187–227.
- Rättilä, Tiina & Rinne, Jarmo (2016a). *Kuntademokratia kaksilla raiteilla*. Tutkimusjulkaisu-sarjan julkaisu 96. Saatavilla: <http://kaks.fi/wp-content/uploads/2016/03/Kuntademokratia-kaksilla-raiteilla.pdf> (haettu 6.8.2016).
- Rättilä, Tiina & Rinne, Jarmo (2016b). ”Jos me ei tehdä, niin kuka tekee?” Asukasaktivismi prefiguratiivisena representaationa. *Politiikka* 58:2, 115–130.
- Setälä, Marja (2003). *Demokratian arvo: Teoriat, käytännöt ja mahdollisuudet*. Helsinki: Gaudeamus.

- Staffans, Aija (2004). *Vaikuttavat asukkaat. Vuorovaikutus ja paikallinen tieto kaupunkisuunnittelun haasteina*. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisu A 29, Espoo 2004. Saatavilla: <https://aaltodoc.aalto.fi/bitstream/handle/123456789/2391/isbn9512270242.pdf> (haettu 9.8.2016).
- Stenvall, Elina (2013). Osallistu, osallista, ole osallinen – mistä oikein on kyse? *Alue ja ympäristö* 42:1, 75–76.
- Tormey, Simon (2015). *The End of Representative Politics*. Cambridge, UK: Polity Press.